

egészséges életre való nevelés (az egészség és a testnevelés, a testnevelés feladatainak, az iskolai testnevelés körülményeinek, szempontjainak és eszközeinek) tárgyalásával indul meg, az önállóságra való nevelés (az önállóság és az értelmi nevelés, az értelmi nevelés közvetlen feladatai, az iskolai értelmi nevelés körülményei, szempontjai, az oktatás, az értelmi nevelésben előforduló gondozás, gyakorlás és példa) fejtegetésével folytatódik, a nemes érületre való nevelés (a nemes érület és az erkölcsi nevelés, az erkölcsi nevelés feladatai, az iskolai erkölcsi nevelés körülményei, szempontjai és eszközei) problémáinak vizsgálatával s a nevelés három (testi, értelmi és erkölcsi) ágának kölcsönös hatásáról szóló fejezettel zárul be.

A magyar nevelés mai feladataira világít rá a *Befejezés*.

A szigorú következetességgel felépített *Neveléstan* kerek egységet alkot. Szerzője lelki kohójában minden részlet a sajátosan kiformalódó egészszel összhangzóan forr egybe. Az egész művet a világosság, természetesség, józanság és magyarság jellemzi és emelkedett erkölcsi felfogás hatja át minden porcikájában. Sokan fognak csodálkozni azon, hogy a könyv milyen sok alkotó és kapcsoló szálát ragadja meg az iskola szövevényes életének és hogy milyen sok szempontból tud arra fényt deríteni. Örvendhetünk, hogy ilyen kitűnő kalauzt kapnak azok, akik a tanítói pályára készülnek vagy azon működnek, és jóleső érzéssel gondolhatunk arra, hogy a *Neveléstan*nal milyen szép munkával gyarapodott a magyar neveléstudományi irodalom. A nevelői gondolkodás elterjedése és elmélyülése érdekében őszinte szívvel kívánhatjuk, hogy Imre Sándor művét mennél szélesebb körben olvassák, mert igazán érdemes rá. Tanári és tanítói könyvtárakba való beszerzését melegen ajánlom.

Kenyeres Elemér.

A magyar tudománypolitika alapvetése. Szerkesztette **Magyary Zoltán.** Bp. 1927. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. (628 l.)

A történeti Magyarország tragikus összeomlása a trianoni magyarság szellemi és erkölcsi erőpróbáját is jelenti egyúttal. Vajjon az egészből kiszakított rész, megfosztva természetes erőforrásaitól, rendelkezik-e olyan szellemi és erkölcsi erőtartálékkal, amely a borzalmas jelen fölé emeli és megmutatja a biztos jövő felé vezető útját? A probléma, sajátos geopolitikai helyzetünknel fogva, nem egyszer tér vissza évezredek történetünk folyamán. A pogány magyarsággal küzdő Szent István, az egymással harcoló Pázmány és Bethlen, az erkölcsi megújodást hirdető Zrínyi Miklós gróf problémája ez. de ez a XIX. század elejének haldokló magyarságáé is, amely Széchenyi István gróf heroikus munkájában talál megoldást.

A jelen fölé emelő szellemi erőtartalék értékek összesége, amely a nemzeti öntudatban és a nemzeti ideálokban fejeződik ki legtisztábban.

A nemzeti valóságot jelentő értékvalóság felismerése és kibontakoztatása a modern kultúrpolitika feladata. Nem más ez, mint a holt anyagot átható szellem megteremtése, a nemzeti lét életet adó forrásainak megnyitása, nemzeti tevékenység teremtése, a nagy nemzeteknél a szellemi vezetés, nálunk

a nemzeti lét érdekében. Minden pozitív célkitűzés organizációt, teremtő munkát és az elért eredmények szünet nélküli számbavételét jelenti. Az értékek összeségére irányuló kultúrpolitika keretében így mint pozitív célkitűzés bontakozik ki a sajátos szellemi értékek, a tudomány és művészet felvirágoztatására irányuló tervszerű kormányzati tevékenység. A nemzet életerejének erős szellemi fejlődés révén való fokozása ma világszerte érvényesülő egyetemes irány. Belekapcsolódásunk erkölcsi létünk, nemzeti prestige-ünk kérdése, egyben azonban láthatatlan fegyverek készítése is egy elkerülhetlenül bekövetkező harcra. A háború után kibontakozó modern tudománypolitika így a szellemi erőforrások átvizsgálása, a meglévő értékek számbavétele, a jövőendő rendszeres kiépítésének alapvetése. Tragikus sorsunkban biztató jel, hogy a magyar tudománypolitika megteremtése, egy hatalmas szellem szuggesztívan hívó szavára, történeti életünknek talán legreménytelenebb éveiben ment végbe.

A magyar tudománypolitika alapvetése új mozzanat tudományos irodalmunkban. Célja egy mélyeséges önleltérzés; megismerése szellemtörténeti alapon a múlt és a belőle fakadó jelen tudományos szellemi életének olyan módon, hogy belőle a jövőendő tudományos tevékenység hatalmas erői bontakozzanak ki. A valóban alapvető munkát az egyes szaktudományok legkiválóbb képviselői alkották meg; egységét a szerkesztő finom összekötő tanulmányai adják. A mű szerkezete célkitűzésének megfelelően a következő: bevezető része a közoktatás intézményeivel, mint a közművelődés egyik alapjával, statisztikai alapon foglalkozik. Kiterjeszkedik az iskolai nevelés egész körére, az alapvető népműveltségtől kezdve a tudományos munkába való bevezetés területéig. A kérdés itt az, szüksége van-e a 8 millió lakosságú Magyarországnak nagyvonalú tudománypolitikára és ha igen, elbíri-e azt.

A következő fejezet rendszeres összefoglaló megállapítása az egyes tudományok terén eddig elvégzett munkának, megrajzolása a jelennek és pozitív célkitűzés útján körvonalozása a jövőendő feladatainak. Ezután a tudományos munka műhelyeinek és eszközeinek számbavétele következik. Így kerülnek sorra felső oktatási intézeteink, közgyűjteményeink és kutatóintézetek, mindenütt kifejtve azok történeti fejlődését és nemzetközi helyzetét. Kiegészíti a képet a külföldi tudományos kapcsolatok bemutatása. Majd teljes egészében kibontakoznak a nemzetközi tudományos szervezetek keretei és ezekhez kapcsolódva ma fennálló tudományos társulataink, élükön a Magyar Tudományos Akadémiával. A magyar tudománypolitika szervezete, célja és jövőendő feladatainak megállapítása a munka záró fejezete. Az új korszakot jelentő munka egészéből szuggesztív erővel sugárzik ki annak a tudata, hogy az összeomlott ország romjain csak új közszellem teremtheti meg a jövőendő feltámadás lehetőségét. Következetes, tervszerű és intézményes cselekvéssel kell előrehaladnunk, illúzió nélkül megvizsgálunk multunkat, jelenünket és számbavennünk elképzelhető jövőendőket. A nagy válság után értékszemlélet kellett tartanunk és a jövőendőben vigyáznunk kell, hogy egyetlen számbajövő tényezőnk se kallódjon el. A multtal szemben öntudatosabb magyarságot kell

teremtünk, a tudás hatalmával a magyar munka termékenységét kell meg-hatványoznunk.

A tudomány művelése a multban inkább extenzív volt. Egyéni hajlan-dóságok érvényesültek, a zökkenőnélküli haladást biztosító tudományos üzem hiányzott. Nem egyszer fényes tehetségek veszték el elhelyezkedés hiá-nyában, de éles határvonalat vont tudományos érvényesülésünk elé nyelvi el-szigeteltségünk is. A világháború és a forradalmak idején tudományos életünk a'lapjában rendült meg. Rengeteget vesztettünk szellemi kincsekben és erők-ben; felszereléseink tönkrementek, könyvtáraink elszegényedtek.

A nagy válság mégis új erők kibontakozásának vált forrásává; meg-teremtette azt a tudáspolitikai tevékenységet, amely a nyomott hangu-lat helyébe új életkedvet, tervszerű és intézményes munkát hozott. Az első feladat a szellemi, erkölcsi és anyagi pótlás tervszerű keresztülvitele volt. Ebbe kapcsolódott bele először a tudománymentő akció, majd a tudományos élet előfeltételeinek céltudatos újjászervezése következett. Így a menekült egye-temek megmentése, egy tudományos jövődj érdekében. Szervezetek megte-remtése, amelyek a széthulló erőket összefogják és célok megvalósítására előre-hajjtják; ilyenek a közgyűjteményeink egy részét összefoglaló, *sui generis* Gyűj-teményegyetem és a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Sző-vetsége. A belső erők növelése mellett céltudatos kiépítése azoknak a szálak-nak, amelyek a Nyugat szellemi életével elválaszthatlanul összekötnek, idetar-tozik a külföldi kollégiumok felállítása és a fiatal tudós nemzedék nemzet-közi súlyának növelése. Végül *új közszellem teremtése*, amely a régivel szem-ben meglássa a tudomány szoros összefüggését a nemzeti élet fejlődésével és amely odaadó híveket teremt a magyar közművelődésnek. Tudáspolitikáink filozófiai gondolaton, az elvszerű áttekintésen és a munkamegosztás szerves egységén épül fel. Így az a mélyreható öneszmélés is, amely az egyes szaktudományok multját, jelenét és jövődj célkitűzését formálja meg, a filozófia is ezzel kapcsolatban a pedagógia alapvetéséből indul ki.

A magyar pedagógia fejlődése együtt halad a külföldi neveléstudományi áramlatokkal. Comenius, a jezsuiták és a piaristák hozzánk is átültetik neve-lési elméleteiket és gyakorlatukat, Apácai Csere János erőlesen követeli iskoláink átszervezését. A Ratio Educationis értéke a XVIII. század nevelési irodalmának. A XIX. század elején újból fellendül ma már elfeledett nevelés-tudományi irodalmunk. Széchenyi és Eötvös a nemzeti önismeretet a nevelés útján akarja megvalósítani, az Akadémia neveléstudományi pályakérdéseket tűz ki és egész sereg pedagógiai művet ad ki. A kiegyezés után a Herbart-Ziller-féle didaktikai irány mély nyomot irodalmunkban, a XX. század elejétől kezdve Natorp szociálpedagógiai iránya és az alkalmazott pszicholó-gián felépülő tapasztalati pedagógia érvényesül. Egy tudományban sem oly fontos az illető tudomány történetének ismerete, mint éppen a pedagógiában; a magyar nevelőknek ezért a pedagógiai elmélkedők forrásszerű ismeretére van szükségük a legtöbbször csak újnak látszó reformterveknek történelmi szem-pontból való ellenőrzésére. Mai pedagógiai irodalmunk elsősorban részletes

módszertani munkának érzi hiányát. Hiányzik a közoktatás valamennyi intézményét összehasonlító iskolaszervezet, végül a gyermektanulmány egész körét és mai állását tudományosan ismertető mű. De elhanyagolt terület a magyar közoktatás története is, főleg a XIX. századtól. Hiányzik pedagógiai irodalmunkból a tervszerűség, a nagy elvi és átfogó szempontok érvényesülése. Hiányzik a kellő elvi-filozófiai alapvetés.

Amint a bennünket elsősorban érdeklő pedagógiában, úgy bontakozik ki a pillanatnyi helyzetkép a szellemi és természettudományok egészében. Mélyreható éneszmélés ez, de egyben egyetlen biztosíték a jövőndő sikeres munkájához. Az összefüggéstelen és rapszódikus munkával szemben így alakul ki az erők tervszerű kihasználása és a legnagyobb munkaadremény biztosítása. A tudománypolitika sikere azonban jelentős részben függ a megértő közvélemény kialakulásától. Hogy ez fokozatosan kialakulóban van, mutatja a menekült egyetemek kérdése. A megcsönkített ország először érzelmi okokból tartotta fenn mind a négy egyetemet, később azonban a közvéleménybe is átmentek azok az érvek, amelyek az egyetemek fenntartása mellett szólnak. Így a csekélyebb számú hallgatóság útján az oktatás javítása, a tanszékek szaporításával utódok nevelése, a vidéki művelődési központok kifejlesztése útján a szellemi élet decentralizálása. Végül a külföld tudományos versenye, amellyel romlásunk teljességében is lépést kellett tartanunk.

Tudománypolitikánkat ma a pillanatnyi jelenen túlemelkedő és a jövő lehetőségeit intuitíve megérző szellem irányítja. Így válik valósággá egyetemeink, közgyűjteményeink és tudományos társulataink kapcsolatának elmélyítése. Közgyűjteményeinket régen fényűzési intézményeknek tekintették; fejlődésüket sokszor szüklátókörű pénzügyi politika akadályozta; ma holt anyagraktárakból tudós műhelyekké és a közművelődés gécpontjává váltak. Döntő jelentőségű tény itt az Országos Magyar Gyűjteményegyetem megalapítása, amely mint központi irányításra hivatott önálló szerv a modern tudománypolitikát jellemző tervszerűség megteremtésére hivatott. Ugyanez a tervszerűség érvényesül tudományos intézeteinkkel szemben. Ezeknek nagy része a kiegyezés utáni időkben alakult, sok esetben azonban gazdasági érdekek vagy egyes miniszterek tettereje döntötte el létüket. Most, és éppen ez mutatja a tervszerűséget, a sajátos magyar kutató problémák kerülnek előtérbe, így a tihanyi biológiai intézet megteremtésénél. Kiszámíthatlan jelentőségű tudománypolitikai lépés a külföldi tudományos kapcsolatoknak újból való megszervezése. Ma a bécsi és berlini kollégiumokra támaszkodva értékes külföldi hálózat van kialakulóban. A végső cél a külföldi művelődési központokban olyan intézmények felállítása, amelyek egyrészt a tudományos élet éber megfigyelői legyenek, másrészt fiatal tudósok számára az ottani tudományos élet hatását közvetítsék. De hivatottak arra is, hogy a multban hiányzó személyes kapcsolatot fenntartsák a külfölddel és tudományos propagandát folytassanak a magyar viszonyok helyes megismertetése céljából. Ebben az irányban a régebbi nemzedék előtt elképzelhetetlen felpezsdülése várható a jövőndő tudományos életének. Ha évenként csak száz fiatal tudós

tanulja meg alaposan az idegen nyelveket, szerez személyes összeköttetéseket és táguló látókört, évek múlva komoly fajsúlyú és szervező erejű tudós gárda fogja a réginel szorosabb szálakkal kötni nemzetünket a Nyugathoz.

A modern tudománypolitika kiinduló pontja, hogy a tudományos munkát fenyegető válság a nemzeti lét végső erőforrásait semmisíti meg. Akik ezt tagadják, valóban nem látnak túl a pillanatnyi jelen szűk korlátain; nem látják meg, hogy a nemzeti lelket nemes és nagyszabású alkotó vágy, tetté váló akarat, a világ közvéleményének meghódítása, tervszerű és fokozott együttműködés teszik életképessé.

Ember István.

Dr. Barankay Lajos: A magyar integritás művelődéspolitikája. Pécs, 1928.
(Kis 8-r., 89 l.)

Termékeny és mélyenjáró írónk ebben a munkájában, melyet székfoglalóul mutatott be a Magyar Paedagogiai Társaságban, a címben jelzett kérdés megoldásához a kereteket rajzolta meg. Ezért főleg rendszerező hajlama érvényesül fejtegetéseiben. Ezt még jobban kidomborítja az, hogy az egyes fogalmi csoportoknak megfelelően Függelékben adja azokat a témákat, amelyekkel a cél érdekében iskolai munkánkat ki lehetne vagy kellene egészíteni.

Mindenekelőtt az integritás fogalmát határozza meg úgy, hogy az a kultúra egysége, amelyhez hozzátartozik a nemzetnek elsősorban minden erkölcsi, másodsorban a természettől nyert, valamint saját iparkodása révén megszerzett anyagi java is. Azért legsürgősebb feladatnak a szellemi erkölcsi egység visszaállítását tartja. Az így értelmezett integritásnak aztán eszközei a politika, továbbá az általános művelődéspolitika és a köznevelés. A II—IV. fejezetben az ezekre váró hivatást tárgyalja, ugyanezzel a tétel felsorakoztatással és logikai rendszerességgel.

A politikai teendők között említi a kultúrmegbízottak alkalmazását a külföldi székhelyeken. Ez azonban már nagyrészt megvalósult követelmény, mert követségeink mellé sajtóreferensek vannak beosztva, akik éppen ezt a munkát végzik. Szükségesnek véli továbbá lapok és folyóiratok kiadását idegen nyelveken. Magunk részéről azonban politikai lapok kiadását céltalan pazarlásnak tartanók; ennél helyesebb volna régibb lapok befolyásolása.

Művelődéspolitikai téren helyesen ismeri föl első teendőül a diagnózis megállapítását és azt azonnal meg is csinálja. Ehhez képest a művelődéspolitika legfőbb céljának az értékek pótlását tekinti és egyben a régi egység visszaállításának propagálását. Kultúrhivatásunknak, nagyon helyesen, eszmei magaslaton azt tekinti, hogy az emberiség javára végzett kultúrmunkánk legyen akkora, mint aminő megfelelne a régi határoktól övezett hazánk terjedelmének. Meg is kell szervezni ezt a kultúrmunkát, amely célra központi szervre van szükség, ez azonban ne állami, hanem társadalmi alakulat legyen. Hiszen a keretek itt is megvolnának már a Társadalmi Egyesületek Szövetségében. Ezekkel kapcsolatban adja elő követelését az irredentizmussal szemben. Ez kétségtelenül olyan kérdés, mely nem igen tűri meg a szavakat, csakúgy, mint a területi integritás is nyilvános megbeszélésekben bizonyos